

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-340-33>

УДК 338.48

КОВАЛЬ Віталій

Хмельницький національний університет

НЕСТОРИШЕН Ігор

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-0765-195X>

e-mail: nestor_nema@ukr.net

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

В статті авторами наголошено на важливості дослідження економічних тенденцій розвитку суб'єктів підприємницької діяльності сфери туризму в контексті визначення векторів економічного відновлення національної економіки України та територіальних громад. Зазначено, що впливом процесів глобалізації на світовому ринку туристичних послуг відбуваються суттєві трансформації й на вітчизняному туристичному ринку. Узагальнено інформацію про динаміку сплати представниками туристичної сфери податків до бюджету протягом 2021-2024 рр., проаналізовано зміну кількості платників податків суб'єктами підприємницької діяльності у сфері туризму в розрізі фізичних та юридичних осіб, а також досліджено структуру надходжень податків в розрізі видів діяльності.

Ключові слова: аналіз, суб'єкти підприємницької діяльності, сфера туризму, податки.

KOVAL Vitaly, NESTORISHEN Ihor

Khmelnitskyi National University

ANALYSIS OF THE ACTIVITIES OF TOURISM SECTOR BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE

The development of entrepreneurship in the tourism sector is a crucial vector for the economic recovery of Ukraine's national economy and territorial communities, which in turn requires an in-depth analysis of the economic environment in which they operate. Furthermore, the high relevance of studying the activities of tourism business entities is also due to the dynamic changes in the economic environment, caused by both internal transformations and external factors, including military actions, global crises, and shifting consumer priorities. Particular attention needs to be paid to the analysis of enterprises' economic resilience to crises and their ability to adapt, taking into account the transformation of demand for tourism services. The results of such an analysis can serve as a basis for developing recommendations to support and stimulate entrepreneurial activity in the tourism sector, thereby contributing to its recovery and sustainable growth in the face of modern challenges.

The aim of the research is to analyze the activities of tourism business entities in Ukraine, in the context of identifying the main trends, problems, and prospects for development in the face of contemporary challenges.

Since the beginning of 2020, under the influence of globalization processes in the global tourism services market, significant transformations have been taking place in the domestic tourism market as well. In particular, during this period, tourism and hospitality industry enterprises faced unprecedented negative impacts caused by the global COVID-19 pandemic for the first time. This led to the introduction of national-level restrictions, which significantly narrowed the possibilities for movement both within and between countries. An analysis of the economic indicators of the tourism industry for 2024 demonstrates both positive and concerning trends. The overall volume of tax revenues has significantly increased, reaching 2938 million UAH, which is 43% more than in 2023 and 32% more compared to 2021. This increase indicates a gradual recovery and growth of the industry, despite challenging external circumstances.

It should be noted that the domestic tourism industry has significant development prospects, which depend on several key factors. Firstly, the stabilization of the military and political situation, which will allow for the restoration of infrastructure and the attraction of foreign tourists. Secondly, tourist safety, which requires the implementation of modern technologies and service certification. Thirdly, the digital transformation of the industry, which will improve service quality and expand access to tourism services. Fourthly, the development of niche tourism types, such as ecotourism, gastronomic tourism, and cultural-historical tourism, which will allow for the creation of unique tourism products.

Keywords: analysis, business entities, tourism sector, taxes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Одним з важливих векторів економічного відновлення національної економіки України та територіальних громад є розвиток підприємництва у сфері туризму, що, в свою чергу, потребує здійснення поглибленого аналізу стану економічного середовища їх функціонування. Крім того, висока актуальність дослідження діяльності суб'єктів підприємницької діяльності сфери туризму зумовлена також динамічними змінами в економічному середовищі, викликаними як внутрішніми трансформаціями, так і зовнішніми факторами, зокрема військовими діями, глобальними кризами та зміною споживчих пріоритетів. Туризм залишається важливим сектором національної економіки, що сприяє створенню робочих місць, розвитку інфраструктури та формуванню позитивного іміджу країни на міжнародній арені. В той же час, сучасні виклики, такі як зниження туристичних потоків, релокація бізнесу, потреба в адаптації до нових ринкових умов та цифровізація процесів, вимагають поглибленого аналізу ефективності діяльності туристичних

підприємств, що дозволить виявити ключові тенденції, слабкі місця та потенційні можливості для подальшого розвитку галузі.

Особливої уваги потребує аналіз економічної стійкості підприємств до кризових явищ та їхньої здатності до адаптації з врахуванням трансформації попиту на туристичні послуги. Результати такого аналізу можуть стати основою для формування рекомендацій щодо підтримки та стимулювання підприємницької активності в туристичній сфері, що сприятиме її відновленню та стійкому зростанню в умовах сучасних викликів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Відмітимо, в сучасній науковій літературі існує значна кількість публікацій щодо сучасних особливостей та векторів розвитку підприємств сфери туризму в Україні. Зокрема, зазначені тематики у своїх працях досліджують Добрянська Н., Лебедєва В. та Курченко Д. [2], Машіка Г. [4], Миронов Ю. [5], Смісова В, Безугла Л. та Захарова С. [6], Щука Г. [9] та інші науковці.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

В той же час, незважаючи на значну кількість публікацій, на сьогодні не вирішеними є питання ролі підприємств сфери туризму в економічному відновленні національної економіки та територіальних громад, що й зумовило актуальність дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є аналіз діяльності суб'єктів підприємницької діяльності сфери туризму в Україні в контексті виявлення основних тенденцій, проблем та перспектив розвитку в умовах сучасних викликів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З початком 2020 р. під впливом процесів глобалізації на світовому ринку туристичних послуг відбуваються суттєві трансформації й на вітчизняному туристичному ринку. Зокрема, в цей період підприємства індустрії туризму та гостинності вперше зіткнулися з безпрецедентним негативним впливом, спричиненим глобальною пандемією COVID-19. Це призвело до впровадження обмежень на національному рівні, які суттєво звузили можливості пересування як всередині країн, так і між ними. Ще більше негативного впливу на вітчизняний туристичний бізнес спричинила військова агресія РФ, яка, крім руйнування значної кількості туристичних об'єктів та інфраструктури, призвела до зміни структури попиту на туристичні послуги [7] та значних фінансових збитків учасників ринку. В той же час, аналіз економічних показників туристичної галузі за 2024 р. демонструє як позитивні, так і тривожні тенденції. Загальний обсяг податкових надходжень суттєво зріс, досягнувши 2938 млн грн, що на 43% більше, ніж у 2023 році, та на 32% більше порівняно з 2021 роком. Такий приріст свідчить про поступове відновлення та зростання галузі, незважаючи на складні зовнішні обставини (рис. 1).

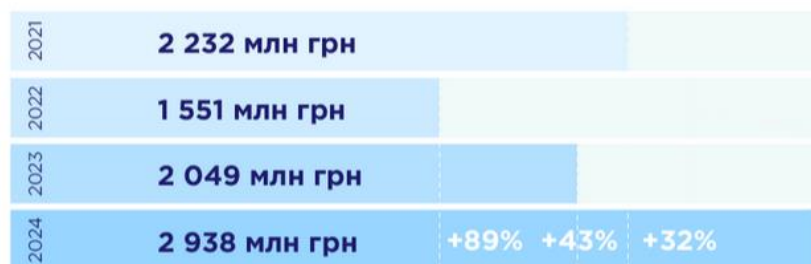

Рис. 1. Динаміка сплати представниками туристичної сфери податків до бюджету

Джерело: [8]

Аналіз кількості платників у туристичній сфері показує, що основну роль у підтримці галузі відіграють фізичні особи-підприємці. У 2024 р. їх кількість зросла на 9% порівняно з 2023 роком, що демонструє активізацію малого бізнесу в туризмі, незважаючи на складну економічну ситуацію. Водночас кількість юридичних осіб скоротилася на 33 %, що свідчить про зниження присутності великих компаній і зміщення акценту на підприємництво фізичних осіб. Така динаміка підкреслює, що туристичний бізнес стає доступним для малого бізнесу та самозайнятих осіб, які швидше адаптуються до нових умов. Зростання числа фізичних осіб у сфері туризму підтверджує їхню гнучкість та важливу роль у відновленні і розвитку галузі (рис. 2).

КІЛЬКІСТЬ ПЛАТНИКІВ

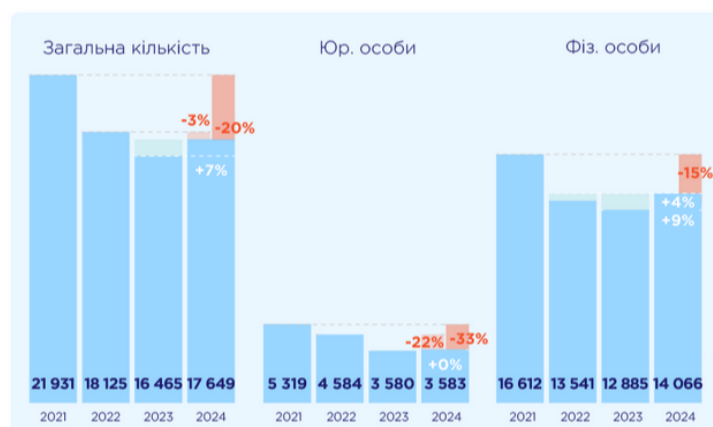

Рис. 2. Кількість платників податків суб'єктами підприємницької діяльності у сфері туризму в розрізі фізичних та юридичних осіб

Джерело: [8]

В цілому, динаміка кількості платників у туристичній сфері демонструє цікаві тенденції, зокрема, загальна кількість платників у 2021–2024 роках знизилася з 21931 до 17649, що становить падіння на 20 %. Основний спад припав на юридичних осіб – їхня кількість зменшилася на 33 % порівняно з 2021 роком, і у 2024 році склала лише 3583 підприємства. Водночас фізичні особи, навпаки, показали стабільне зростання: після спаду у 2022 р. до 12885, у 2023–2024 роках спостерігався приріст на 9%, до 14066 учасників ринку. Така динаміка свідчить про те, що саме фізичні особи виявили більшу стійкість до кризових умов і активніше поверталися на ринок, ніж великі підприємства.

Нагадаємо, у сучасному інформаційному полі не має єдності щодо виключного переліку суб'єктів підприємницької діяльності сфери туризму. Зокрема, згідно статті 5 Закону України «Про туризм», суб'єктами, що здійснюють та(або) забезпечують туристичну діяльність, є [3]:

- туристичні оператори - юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туropераторську діяльність;
- туристичні агенти - юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туropераторів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг;
- інші суб'єкти господарювання, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг;
- гідри-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу - фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом, крім осіб, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування;
- фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з проживання, харчування тощо.

Аналіз структури надходжень від різних видів діяльності показує, що найбільший вклад, а саме 66,5 % (1954,1 млн грн), забезпечують готелі та подібні засоби тимчасового розміщування. Їхній дохід зріс майже вдвічі порівняно з 2021 роком (рис. 3).

Водночас туристичні оператори та агентства також демонструють позитивну динаміку (304,7 млн грн і 265,2 млн грн відповідно), що свідчить про відновлення попиту на організовані подорожі. Інші засоби тимчасового розміщення та сегмент кемпінгів показують стабільне, хоча й менш вражаюче зростання. Загалом, дані свідчать про поступову адаптацію туристичного ринку до сучасних викликів, активізацію малого бізнесу та значне посилення сегменту розміщення, що стає драйвером відновлення галузі. Однак скорочення кількості юридичних осіб потребує додаткового аналізу та, ймовірно, підтримки з боку держави для стимулювання більш стійкого розвитку підприємств.

Цікавими є результати динаміки сплати туристичного збору за 2021-2024 рр., зокрема, з інформації рис. 4 ми можемо побачити позитивну тенденцію розвитку туристичної галузі в Україні. Згідно з представленими даними, у 2021 р. надходження становили 235,5 млн грн, проте у 2022 р. спостерігалось різке зниження до 178,9 млн грн, що, ймовірно, пов'язано з початком повномасштабного вторгнення (рис. 4).

Рис. 3. Структура надходжень податків в розрізі видів діяльності

Джерело: [8]

ТУРИСТИЧНИЙ ЗБІР ЗА 2024 РІК

ДАРТ

Рис. 4. Динаміка сплати туристичного збору в Україні у 2021-2024 рр.

Джерело: [1]

У 2023 р. галузь почала поступово відновлюватися, досягнувши показника у 222,6 млн грн. Однак, найбільший стрибок відбувся у 2024 р., коли надходження зросли до 273,1 млн грн, що свідчить про значне збільшення туристичної активності. У відсотковому співвідношенні, порівняно з 2021 роком, у 2022 р. відбулося зниження на 24%, у 2023 р. зростання на 24% відносно 2022 р., а у 2024 р. зростання на 22,7% відносно 2023 року. Аналіз регіонального розподілу надходжень туристичного збору за 2024 р. показує, що туристична активність зміщується в західні області України. Зокрема, у західному регіоні спостерігається зростання на 46 %, тоді як на сході лише 1%. Також значне зростання спостерігається в північному регіоні – 26 %, у центрі – 20% та на півдні – 7%. Ці дані свідчать про те, що туристична галузь України, незважаючи на воєнні дії, демонструє позитивну динаміку розвитку, а туристичні потоки перерозподіляються в більш безпечні регіони.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ**

Зауважимо, вітчизняна індустрія туризму має значні перспективи розвитку, які залежать від кількох ключових факторів. По-перше, це стабілізація воєнно-політичної ситуації, що дозволить відновити інфраструктуру та залучити іноземних туристів. По-друге, це безпека туристів, що вимагає впровадження

сучасних технологій та сертифікації послуг. По-третє, це цифрова трансформація галузі, яка дозволить покращити якість обслуговування та розширити доступ до туристичних послуг. По-четверте, це розвиток нішевих видів туризму, таких як екотуризм, гастрономічний туризм та культурно-історичний туризм, що дозволить створити унікальні туристичні продукти. І, нарешті, це державна підтримка, яка забезпечить сприятливий бізнес-клімат та залучення інвестицій. Загалом, туристична галузь України має значний потенціал для розвитку, але її успіх залежить від здатності суб'єктів підприємницької діяльності та держави адаптуватися до мінливих умов та ефективно використовувати наявні ресурси.

Література

1. До бюджету громад у 2024 році надійшло майже 273 млн грн туристичного збору. Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/do-byudzhetu-gromad-u-2024-roci-nadiyshlo-mayzhe-273-mln-grn-turistichnogo-zboru>
2. Добрянська Н., Лебедєва В., Курченко Д. Сталий розвиток регіонів через публічне управління туризмом: механізми, виклики та перспективи. *Food Industry Economics*, 2024, 16(4), 47-52.
3. Закон України «Про туризм» від 15.09.2020 № 1076-IX.. Інтернет ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Машіка Г. Вплив глобальних змін на трансформацію туристично-рекреаційної галузі в Україні: регіональний аспект туристично-рекреаційної сфери в Україні: ви- клики війни, глобальні зміни та інноваційні рішення: колектив- на монографія / за заг. ред. проф. Г. В. Машіки, Н. Ф. Габчак. — Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2025. 360 с.
5. Миронов Ю. Досвід країн західної Європи у розвитку туризму на природоохоронних територіях. Підприємництво і торгівля, (43), 2024, 60-67. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1726>
6. Смісова В, Безугла Л. Захарова С. Інноваційні моделі розвитку готельно-ресторанних і туристичних підприємств. *Development Service Industry Management*, 2024, 4. С. 35–42.
7. Стельмах Ю., Марчук Д., Несторишен І, Сучасні тренди трансформації попиту на ринку туристичних послуг в Україні. *Development service industry management*, 2023. (2), С. 42-47.
8. У 2024 році туристична сфера України принесла в бюджет майже 3 млрд грн. Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2024-turistichna-sfera-ukrayini-prinesla-v-byudzheth-mayzhe-3-mlrd-grn>
9. Щука Г., Коробейникова Я., Котенко Р. Адаптація готельного бізнесу в період війни в контексті сучасних трендів (кейси Івано-Франківської області). *Економіка та суспільство*, (2024). (65), URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4488>

References

1. Do biudzhetu hromad u 2024 rotsi nadiishlo maizhe 273 mln hrn turystychnoho zboru. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/do-byudzhetu-gromad-u-2024-roci-nadiyshlo-mayzhe-273-mln-grn-turistichnogo-zboru>
2. Dobrianska N., Lebedieva V., Kurchenko D. (2024) Stalyi rozvytok rehioniv cherez publichne upravlinnia turyzmom: mekhanizmy, vyklyky ta perspektyvy. *Food Industry Economics*, 16(4), 47-52.
3. Zakon Ukrainy «Pro turyzm» vid 15.09.2020 № 1076-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Mashika H. (2025) Vplyv hlobalnykh zmin na transformatsiiu turystychno-rekreatsiinoi haluzi v Ukraini: rehionalnyi aspekt turystychno-rekreatsiinoi sfery v Ukraini: vy- klyky viiny, hlobalni zminy ta innovatsiini rishennia: kolektyv- na monohrafiia / za zah. red. prof. H. V. Mashiky, N. F. Habchak. — Uzhhorod : Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla», 360.
5. Myronov Yu. (2024) Dosvid krain zakhidnoi yevropy u rozvytku turyzmu na pryrodookhoronnykh terytoriakh. *Pidpriemnytstvo i torhivlia*, (43), 60-67. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1726>
6. Smiesova V, Bezuhla L. Zakharova S. (2024) Innovatsiini modeli rozvytku hotelno-restorannykh i turystychnykh pidpriemstv. *Development Service Industry Management*, , 4. С. 35–42.
7. Stelmakh Yu., Marchuk D., Nestoryshen I, (2023) Suchasni trendy transformatsii popytu na rynku turystychnykh posluh v Ukraini. *Development service industry management*, (2), С. 42-47.
8. U 2024 rotsi turystychna sfera Ukrainy prynesla v biudzheth maizhe 3 mlrd hrn. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2024-turistichna-sfera-ukrayini-prinesla-v-byudzheth-mayzhe-3-mlrd-grn>
9. Shchuka H., Korobeinykova Ya., Kotenko R. (2024) Adaptatsiia hotelnoho biznesu v period viiny v konteksti suchasnykh trendiv (keisy Ivano-Frankivskoi oblasti). *Ekonomika ta suspilstvo*, (65), URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4488>